

บทที่ 5

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรได้เกิดการพัฒนาจริยธรรมซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาในสามด้านอันเกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ ด้านความคิด ด้านอารมณ์ และด้านพฤติกรรม กล่าวคือ ในด้านความคิด ได้รับความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับความสำคัญของ “มุมมองหรือวิถีคิด” ในการรับรู้ตนเอง และผู้อื่น ตลอดจนได้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับมโนทัศน์ “สติ” ว่าเป็นหัวใจของการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อตนเองและผู้อื่น ในด้านอารมณ์ เกิดการพัฒนาอารมณ์บวก (Positive emotions) เพิ่มมากขึ้น ดังเช่น อารมณ์สงบ ความเมตตา ความกรุณา ในด้านพฤติกรรม ทำให้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปในทางที่ดีขึ้น การที่หลักสูตรการพัฒนาชีวิตและจิตใจนี้มีผลต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุคลากรนั้น ที่สำคัญเป็นเพราะหลักสูตรดังกล่าวให้ความสำคัญกับบทบาทของอารมณ์กับการพัฒนาจริยธรรม โดยมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับ “มรณานุสติ” หรือการระลึกถึงเรื่องความตาย ซึ่งมีผลทำให้ ผู้เข้ารับการอบรมได้ตระหนักถึงความไม่ประมาท การมีความเพียรในการมุ่งกระทำคุณงามความดีอย่างเต็มที ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เนื่องจากความตายซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแน่นอนกับทุกชีวิตนั้น เป็นสิ่งที่ไม่อาจคาดหมายได้แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด

เป็นที่น่าสังเกตว่า การนำเรื่องความตาย อันเป็นเรื่องที่เมื่อพิจารณาใคร่ครวญอย่างจริงจังแล้ว ย่อมมีผลกระทบต่ออารมณ์ และจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นสำนึกทางจริยธรรมนั้น ในวงการจัดการของโลกตะวันตกก็มีการกล่าวถึงเช่นกัน ดังปรากฏในงานสำคัญอย่างเรื่อง The 7 Habits of Highly Effective People: Restoring the Character Ethic ของ Stephen R. Covey ด้วย (Covey, 1989, pp.96-99)